

2024, Vol. 5(2), 261-278
© The Author(s) 2024
Article reuse guidelines:
<https://dergi.bilgi.edu.tr/index.php/reflektif>
DOI: 10.47613/reflektif.2024.159
Article type: Research Article

Received: 14.04.2024
Accepted: 29.05.2024
Published Online: 25.06.2024

Eylül Tuğçe Alnıaçık Özyer*

Rezil Kedilerin Yaşamı veya Barınakların Doğuşu: Almanya Örneği**

The Life of Infamous Cats or the Birth of the Animal Shelters: The Case of Germany

Öz

İnsan olmayan varlıkların tarihsel anlatılar içinde kendine yer bulmasına sık rastlanmasa da mevcut tertibatlarda izleri takip edilebilir. Zira insan olmayan varlıklar da benzer şiddet, ihtimam veya güç ilişkilerine tabidirler. Bu çalışmada Alman İmparatorluğu döneminde kedilerle kurulan ilişki üzerinden kamusal alanlarda hangi canlıların yaşayabildiğine dair zor sorunun peşine düşülmektedir. Hayvan koruma literatürü ve pratiklerinin gelişme aşamasına denk gelen söz konusu dönemde evcil hayvanlara gösterilen eşzamanlı, ancak farklı ölçülerdeki şiddet ve ihtimam, yaşamlarının kamusal alanlardan sürülmesiyle neticelenmiştir. Bu çerçevede Geheimes Staatsarchiv Preufischer Kulturbesitz: GStA PK'da (Prusya Kültürel Miras Vakfı Gizli Devlet Arşivleri) yürütülen arşiv çalışması sonucu ulaşılan kedilerin sokaklardan toplatılmaları ve öldürülmeleri süreci biyo-, nekropolitik tertibatlar, çevre koruma diskuru ve "Büyük Kapatılma" bağlamlarında analiz edilmektedir.

261

Abstract

Although it is not conventional for non-human beings to be included in historical narratives, their traces can be found in existing assemblages. Non-human beings are subject to similar dynamics of violence, care, or power relations. This study explores the difficult question of which beings are allowed to live in public spaces through the relationship established with cats during the German Empire. The simultaneous but different degrees of violence and care applied to domestic animals during this period, which coincided with the development of animal protection literature and practices, led to their exclusion from public spaces. Based on archival research at the Geheimes Staatsarchiv Preufischer Kulturbesitz (GStA PK), the process of collecting cats from the streets and killing them will be analyzed in the context of bio- and necropolitical apparatuses, environmentalist discourse, and the "Great Confinement".

Anahtar kelimeler

Biyopolitika, nekropolitika, insan-hayvan ilişkisi, hayvan barınakları

Keywords

Biopolitics, necropolitics, human-animal relationship, animal shelters

* Türk-Alman Üniversitesi, eylulalniciak@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5938-5636.

** Bu çalışma, Haziran-Eylül 2023 tarihleri arasında Frankfurt Goethe Üniversitesinde DAAD bursuyla, Thomas Lemke'nin süpervizörlüğünde misafir araştırmacı olarak gerçekleştirdiğim arşiv araştırmasına dayanmaktadır. Burada doğrudan atıfta bulunulan arşiv belgeleri Geheimes Staatsarchiv Preufischer Kulturbesitz'ten alınmıştır.

Giriş

Michel Foucault, bir taslak olarak elimize ulaşan *Rezil İnsanların Yaşamı*'nda (2021) bir yönüyle “keyfiyet”ini dile getirdiği seçim kurallarını aksi halde görünmez, duyulmaz, bilinmez kılınmış yaşamları açığa çıkarma gayretiyle sıralar. Bu projeye göre seçilecek insanlar gerçekten yaşamış, talihsiz ve silik olmalı; hayatları mümkün mertebe tasarruflu şekilde günümüze aktarılmış olmalı; kaynaklar duygusal anekdotlardan ziyade, rapor, şikâyet gibi yönetsel dokümanlar üzerinden tanıklık sunmalı ve en nihayetinde bizler üzerinde, yoğunluğuna layık, bedensel diyebileceğimiz, bir etki yaratmalıdır (2021, s. 18). Metnin Türkçe çevirisinin sunuşunda Emre Koyuncu, Foucault'nun buradaki “[...] temel manevralarından birinin disipliner iktidarın özgülüğünü vurgulamak” olduğunu aktarırken kayıt mekanizmasının toplumsal konfigürasyonda bir dönüşüm yaratmasına dikkat çeker (2021, s. 9). Söz konusu kayıt mekanizmaları Foucault'nun birçok çalışmasında farklı bağlamlarda, kendi soru ve muhatapları, çok katmanlı, müsebbip bileşenleriyle cinsellikten, suça, deliliğe kadar malum külliyatta yer edinmiştir. Son dönemlerde ise, tüm bunlarla bağlantılı ama daha özel olarak, eleştirel hayvan çalışmalarının, posthüman ve yeni materyalist literatürün açtığı alanda insanmerkezci disiplinlerin ve anlatıların revize edilmesine eşlik ederek insan olmayan hayvanlara dair çalışmalar için Foucault'ya daha sık başvurulduğu göze çarpar. Bu bağlamda yönetsellik (McFarlane, 2017), biyopolitika (Chrulaw, 2017; Johnston, 2019), disiplin ve iktidar (Palmer, 2017) nüfus ve güvenlik mekanizmaları (Özdoğan ve Bilgin, 2021) gibi Foucault tarafından sunulan kavramsallaştırmaların insan olmayan aktörlerle beraber işletildiği örnekler bir mercek ayarlaması yapıldığının göstergesi sayılabilir. Joseph Pugliese'in uzun yıllar ardından *Madness and Civilization* (2016) metnini yeniden okuduğunda deliler yerine hayvanlar dendiği takdirde akışın devam edebilmesi karşısındaki şaşkınlığına değinmesi de bu bağlamda yerindedir (2017, s. 19).

17. yüzyıldan itibaren delilik ve akıl arasındaki diyalogun aklın bir hastalık olarak deliliği kodlaması, yani tahakkümü altına alması dolayısıyla yavaş yavaş monoloğa evrilmesine (Foucault, 2013, s. 81) yapılan vurguyu Pugliese metonomik, ufak bir dokunuşla yeni bir konfigürasyona dönüştürür: “*Bundan böyle Akıl [İnsan] ve Deliliği [Hayvanları] her türlü mübadeleye sağır ve birbirleri için bir nevi ölü şeyler olarak devinimin ya bu ya şu tarafına hapseden* ‘öteki form’u, *izlediği güzergâhın en başından itibaren tanımlamamız gerekir*” (Foucault, değiştirerek akt. Pugliese, 2017 s. 21). Foucault'ya göre “şüphesiz rahatsız edici olan” bu alanı keşfetmek için kesin yargılardan ve kavramların kolaylığından sakınılmalı, bizzat kurucu olan ayırma faaliyetine odaklanılmalıdır (2016, s. ix). Başka bir ifadeyle akıl ve akıl olmayanın ayrılmasına paralel bir şekilde hümanist yaklaşımın makul öznesi olan insan ve bu çerçeveye yerleş(tiril)emeyen insan olmayanın (ki bu kategori insandışlaştırılmış insanları da kapsar) ayırmasına bakılmasını salık verir. Bu çerçeveden taşan var oluşların makûs talihi ise en iyi ihtimalle delilik gibi bir dil değeri taşımak (Foucault, 2013, s. 95) ancak yine de sessizliğe gömülmek olmuştur.

Bu çalışmada yer verilecek varlıklar 20. yüzyılın başlarına dek yaşam alanları arasında Almanya¹ kamusal alanları da bulunan kedilerdir. Bugün yaklaşık 2 milyon kedinin Almanya sokaklarında yaşadığı tahmin ediliyorsa da kediler insan gözetiminde yaşaması ön görülen veya arzulanın canlılar arasında addedilir. Bu araştırmanın amacı ise bugün alışageldiği üzere, çoğunlukla sorgulanmadan kabul edilen, şehir sokaklarından sürülen veya ancak belirli şartlar doğrultusunda kamusal alanlarda yaşamalarına izin verilen canlıların izini kedilerle beraber sürmektir. Bu çerçevede Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz: GStA PK'da (*Prusya Kültürel Miras Vakfı Gizli Devlet Arşivleri*) yürütülen arşiv çalışması sonucu ulaşılan kedilerin sokaklardan toplatılmaları ve öldürülmeleri süreci biyo-, nekropolitik tertibatlar, çevre koruma diskuru ve “Büyük Kapatılma” bağlamlarında analiz edilecektir.

Deutscher Tierschutzbund e.V.'nin (*DT/Alman Hayvan Koruma Federasyonu*) raporunda (2021) vurguladığı üzere hâlihazırda Almanya sokaklarında yaşayan kediler güney Avrupa kentlerinden farklı olarak şehir imgelerine dâhil değildir; daha ziyade mezarlıklar veya metruk sanayi bölgeleri gibi gözlerden uzak yerlerde yaşarlar. Keza bu sebeple bir başka raporlarında (Mülhausen ve Deutscher Tierschutzbund, 2023) bahsedildiği üzere bugün Almanya'nın en önemli hayvan refahı sorunu olarak ilk sırada yer alabilecek, sokaklardaki kedilerin kötü yaşam koşullarından birçok kişi, kurum veya kuruluş bihaberdir. Bu kedilerin bir kısmı evlerden bırakılmış, bir kısmı ise asla barınak veya evlere girmemiştir. Mevcut düzenleme ise bu kedilerin yakalanması, kısırlaştırması ve tedavi edilmesi, ardından buldukları yerlere bırakılmalarıdır. Tedavi-bakım süreçleri belediyeler ve eyaletlere göre farklılık taşır, fakat çoğunlukla bağışlar ile varlığını sürdüren DT'nin temel faaliyetleri arasında yer alır. Yani aslında bugün Almanya'da sokaklarda kediler hâlâ vardır ve birçok yerde olduğu gibi oldukça kötü koşullar ile boğuşmaktadır. Bununla birlikte, sokakların kediler için uygun yaşam alanları olarak kodlandığını söylemek pek mümkün değildir. Zira başta gelen “istilacı türler” arasında kendilerine yer bulan kedilerin biyoçeşitlilik için en büyük tehditlerden biri olduğuna dair kapsamlı bir literatür oluşmuş haldedir (Holmes v.d., 2019), bu sebeple “gözetim altında” yaşamaları tercih edilir.

Alelade şekilde, sanki bütünüyle iradi tercihleriymiş gibi gözlerden uzak yaşamaları, kedilerin bu görünmezliği için tatmin edici bir cevap olmaktan ise uzaktır. Hayvanların muktedir kurumlarla güvenlik mekanizmaları, güç ilişkileri bağlamında dâhil oldukları ağlar bir insan ömrüne sığacak hızda dönüşme ihtimali ve yoğunluğuna sahip olabilse de (Özdoğan ve Bilgin, 2021, s. 69) çok daha uzun erimli ve katmanlı örüntüler de mevcuttur. Örneğin, DT hayvan refahı için öncelikli faaliyetlerin kapsam ve gerekliliklerine yer verirken hayvan barınaklarının mevcut tertibatta ne kadar hayati ve vazgeçilmez olduğunu vurgular. Kendi ifadeleri ile “*Hayvan barınakları hayvan refahı çalışmalarının kalbi ve temelidir.*”² Almanya özelinde bu kadar merkezi bir pozisyona ulaşan hayvan barınaklarının ortaya çıkış süreci ise bir başka tarih yazımında belirli hayvanların kamusal alandan çekilmesi, hareket özgürlüklerinin kısıtlanması şeklinde vuku bulacaktır. Söz konusu süreç tek bir hamlede eşzamanlı ve her yerde özdeş dina-

miklerle değil, kendi özgül koşulları ile girift bir ilişkiler ağının parçası olarak gerçekleşir. Bu çalışmada başvuru GStA PK dokümanları, kedilerin mekânsal düzenlemelerden ayrıştırıldığı sürece yakın tarihlerde belirmeye başlayan, farklılıklar olsa da bugünkülerinin prototipleri addedilebilecek hayvan barınaklarını farklı bir mercekte görmeye fırsat verir.

Av Hayvanı Olarak Kediler

Prusya Resmi Gazetesi'nin 1904 yılına ait av yönetmeliğinde, vahşi kediler (*Felis catus*) ve ev kedileri (*Felis domestica*) olmak üzere iki farklı kedi tanımlaması yapılır. Vahşi kediler patilerindeki benekler, kürklerinin yapısı, (uçları siyah, kısa ve gür olan) kuyruk renk ve şekli üzerinden ayırt edici niteliklere kavuşturulurken, ev kedileri belirli bir yere dönme alışkanlığını kaybederek yabanileşen ve kendi sahiplerinden başkalarına ait av bölgelerini mesken belleyenler olarak avlanabilir kılınır (Jagdordnung, 1907, GStA PK, I. HA Rep. 87 B Nr. 20037). Yine aynı yönetmeliğe göre, av bölgelerindeki tasmasız köpekler tıpkı kediler gibi lisanslı avcılar tarafından öldürülebilir ve sahipleri *schussgeld*³ ödemekle mükelleftir. Kedilerin kontrolsüz şekilde arazilerde dolaşmaları birçok av hayvanına zarar verdiği gerekçesiyle önüne geçilmesi gereken bir sorun olarak sunulurken, Devlet Ormanlık İşletmesi de (*Staatliche Forstbediente*) yetkili mercilerden biri olarak öldürme faaliyetini üstlenen kurumlardan olur. Özellikle kırsal bölgelerde yaşayanların köpeklerini tarla ve ormanlık alanlara salmaları, aksi halde öldürülmeleriyle neticelenecek biçimde yasaklanır. Aynı dokümanda, bu hükümlerin tali nitelikte oldukları vurgusu yapılır; birkaç eyalet dışında özel düzenlemeler hâlihazırda bulunmadığı için ülke genelinde geçerli kabul edilir. Bu özel düzenlemeler arasında yer alan Vestfalya Dukalığı ve Recklinghausen bölgesinde 1759'dan beri kedilerin tarla ve çayırda dolaşmaları sülün, keklik ve tavşanlara zarar vermeleri hasebiyle kulaklarının kesilmesi ve sahiplerinin 1 altın gulden ceza ödemeleri ile sonuçlanır. Keza benzer şekilde Aşağı ve Orta Ren Genel Hükümeti'nin 1814 tarihli (Moselle Nehri'nin kuzeyindeki Ren bölgesi ve eski Cleve ve Geldern Dukalıkları da dâhil olmak üzere Koblenz şehri için geçerli olan) Avcılık Yönetmeliği'ne göre, serbest dolaşan kedi ve köpeklerin öldürülmesi ormancılara bırakılır, sahiplerine ise 5 franklık bir ceza biçilir.

1904 yılına ait bu düzenlemeye göre kedi ve köpeklerin belirli koşullarda avlanabilir hayvanlara dönüşmesi av kategorisinin -yani öldürülebilirliğin- mekânsallığını ve dönüşebilir yanını açıkça ortaya serer. Ayrıca, bu hayvanların bahsedilen koşullarda avlanmalarının salık verilmesinin keyfi bir uygulamadan ziyade bir çevre koruma diskuru ile dile getirilmesi dönemin önceliklerini de açığa çıkarır (Nijhuis, 2023). Joachim Radkau'ya göre (2017) bugünün çevre hareketi için kabul etmesi zor olsa da hareketin doğuşu aslında avcılık ile iç içe geçmiş haldedir. Ona göre, avcılık, çevre tarihi açısından orman koruma kültürü gibi akılcılaştırma süreçlerinin doğrudan kalbinde yer almadığı için ekol olmaktan uzak kalmış, sürdürülebilirlik tartışmaları gibi akılcılaştırma gerekliliği ortada olan temel temalar ise ekonomik alanlara

bırakılmıştır (2017, s. 89). Ancak, yukarıda verilen yönetmelik aslında oldukça yüksek bir akılcılaştırma sürecinin parçasıdır; avcılık düzenlemesinin vurgulamaya çalıştığı *a priori* bir denge halindeymiş gibi resmedilen doğanın, huzursuz unsurları tarafından dengesinin bozulması riskidir. Bu riske karşı asli tedbir ise aşırı rasyonelleşme neticesinde varılan yer huzursuzluğun müsebbibi görümlerin türleri öldürme faaliyeti olur. Bahsi geçen koşullarda riskin doğrudan taraflarından biri olan kuşlar adına konuşan ve GStA PK dokümanlarında yer alan bir komisyon ise çevre koruma kültürünün kısmiliğini, avcılık ve hayvan koruma inisiyatifleri gibi bir araya gelmesi güç oluşumların ortak hareket ettiği dinamikleri anlamak açısından özel bir ilgi hak eder.

Amansız Kuş Koruma Mücadelesi

20. yüzyılın başında Almanya’da farklı kapsam ve bağlamlarda hayvan korumakla meşgul 300’ün üzerinde kurum ve kuruluş mevcuttur (Müller, GStA PK, I. HA Rep. 87 B Nr. 20037). Ancak bunların büyük bir kısmı belirli türleri önceliklendirir, başka bir ifadeyle bütünlüklü bir hayvan koruma kültürü veya refahından bahsetmek güçtür. Önceliklendirilen hayvanların başında ekonomik saiklerle büyükbaş hayvanlar yer alırken, bunları takip eden tür kuşlar olur. Wolfram Schlenker’ya göre, ilgi ve alâkanın bu şekilde kuşlara yönelmesinde büyükbaş hayvanlarda olduğu gibi sadece ekonomik işlevler ve gerekçelerden ziyade, kuşların burjuva yaşam tarzıyla olan sembolik iç içeliği de etkilidir (2022, s. 365-366). Özel olarak ötücü kuşlar yükselen orta sınıfın mensupları için tek eşlilik, özverili yavru bakımı, müzikal becerileri ve temizlikleriyle zihinlerindeki ideal kendiliklerine ve yüceltilen burjuva erdemlerine uygun, saygın birer varoluş örneğidir (Zelinger, 2017, s. 34). Başka bir deyişle kuşlar, özgürlüğü çağrıştıran, iyi ve mükemmel olanı göklerden yeryüzüne taşıyan bir nevi kutsal varlıklar olarak değer görür. Bu ilişkilene elbette homojen olmaktan uzaktır. Kuşların avlanması, kafeslenmesi ve doldurulması gibi şiddetli birliktelikler de mevcuttur. Fakat yine de diğer türler arasından sivil olarak önemli bir çevre koruma kültürünün temelini yerleşmişlerdir. Hatta Devlet Kuş Koruma Komisyonu uzmanlarından Karl Haenel “*Der Staat als Vogelschützer*” (Kuş Koruyucusu Olarak Devlet) (1927) başlıklı kısa bilgilendirici yazısının başlığında da imâ ettiği gibi, kuş koruması sadece ufak inisiyatiflere bırakılmaz, bilakis “organizasyon” vurgusu yaygınlaştırılmaya çalışılır. Yine Haenel’e göre, Avrupa’da bu hakikati ilk fark eden Bavyera Krallığı’dır ve amatörce hatalar olsa da buradaki sistem Almanya dışına taşacak kadar belirleyici seviyeye ulaşmıştır (1927, GStA PK, I. HA Rep. 87 B Nr. 20026). Bu doğrultuda ilk adım olarak 1909 yılında kurulan ve muhtelif otoritelerin temsilcilerinden oluşan Bavyera Kuş Koruma Komisyonu, başlangıçta federal bölge refakatinde yarı zamanlı bir mevkiiyken, sonraları tam zamanlı bir göreve evrilir (Haenel, 1927). Jean Morbach kuşları neden korumalıyız sorusunu ise şu şekilde cevaplar:

1. *Çünkü onlar, milyonlarca zararlı böcek ve kemirgenle mücadelede köylünün, orman sahibinin, meyve yetiştiricisinin ve küçük bahçevanın en fedakâr ve vazgeçilmez yardımcılarıdır;*

Çünkü onlar doğadaki dengenin koruyucusu olarak, böceklerin sebep olduğu felaketleri önler ve doğanın kendilerine verdiği bu rolü yerine getirebilecek kadar çok sayıda olmaları koşuluyla, fare istilalarını engellerler;

Çünkü onlar türlerin korunmasına ve çoğalmasına çok önemli bir katkıda bulunurlar.

2. *Çünkü sesleri, etkileyici tüyleri, vücutlarının abengi, hareketlerinin zarafeti ve muhteşem uçuşlarıyla doğanın en mükemmel güzelliklerini temsil ederler; çünkü varlıklarıyla manzaraya hayat verirler ve bu nedenle her doğa ve vatan aşığı, bu tür doğa şaheserlerini anavatamında korumayı bir görev olarak kabul etmelidir;*
3. *Çünkü onlar gibi küçük ve kırılgan canlıların korunması insan kalbini yüceltir ve bizi insan kardeşlerimizin acılarına daha fazla sempati duymaya sevk eder. (1927, GStA PK, I. HA Rep. 87 B Nr. 20026)*

Nihayetinde kuş koruma pratiklerinin temellendirilmesinde ne bütünüyle araçsal, ne de tümüyle estetik kaygılar öne çıkarılır; daha ziyade ekolojik, ekonomik, ahlaki ve estetik nedensel ilişkiler ağı tesis edilerek adeta ulvi bir mevkiye ulaşılır (Schmoll, 2005). Kediler söz konusu olduğunda ise detaylı ve etkin bir korumadan söz etmek bir yana bazı hayvan koruma derneklerinin bizzat kedilerin yok edilmesine hizmet ettiği ve çağrıda bulunduğu faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Arşiv dokümanlarında karşımıza çıkan ve düzenlemelerde çokça referans verilen II. Vogelschutztag (VST/*Kuş Koruma Günü*) bu faaliyetlerden biridir.

İlki 1908 yılında gerçekleştirilen VST, kuş koruma yasasının şekillenmesinde belirleyici olur; 1911'de Stuttgart'ta gerçekleştirilen ikincisinde ise bazı revizyon talepleri öne çıkar. VST'ye göre kuş koruma süreçlerinde karşılaşılan en önemli güncel sorunlardan biri tartışmasız, kedilerdir. 30 Mayıs 1908 tarihli Alman İmparatorluğu Kuşların Korunmasına İlişkin 3 Sayılı Kanun'a eklenmesi istenen hükümler şunlardır:

5a. Kedilerin 1 Mart ve 1 Ekim tarihleri arasında başkalarının mülklerinde serbestçe dolaşmasına izin verilmesi yasaktır.

5b. Başkalarının arazisinde 1 Mart ve 1 Ekim tarihleri arasında rastlanan kediler, arazi sahibi veya temsilcileri tarafından yakalanabilir ve ev kedisi olarak işaretlenmemişlerse derhal öldürülebilirler. Bu durum, yetkili avcunun veya temsilcilerinin arazi kanunu hükümlerine uygun olarak kedileri öldürme hakkını etkilemez.

5c. Yakalanan ev kedileri, yakalama ücretinin ödenmesi karşılığında kedinin sahibi tarafından 3 gün içinde geri alınabilir. Bu sürenin aşılması durumunda yakalanan kedi öldürülebilir. Bunun için uygulama hükümleri federal eyaletler tarafından yönetmelik yoluyla yapılır. Özellikle, ev kedilerinin nasıl işaretleneceği ve yakalanan ev kedilerine nasıl davranılacağı konusunda hükümler getirilmelidir. Belediyelere de ev kedilerinin işaretlenmesi için ödeme yapma yetkisi verilebilir. (GStA PK, I. HA Rep. 87 B Nr. 20037)

Bu düzenleme 1902/1906 tarihli *Reichsgesetzblatt*'ta yayımlanan hükümlerden esinlenerek hazırlanmıştır. Gerekçelerinin başında ise kuş sayılarında dikkat çekici bir düşüş olması ve kedilerin kuşların başlıca düşmanı olarak tasnif edilmesi yer alır. Açıkça belirtildiği üzere, genel kanı çok sayıda sahipsiz kedinin varlığı ve kuş dünyasına en büyük zararı verenlerin de bu sahipsiz kediler olduğu yönündedir. Keza mevcut mevzuata göre ötücü kuşları seven veya onlarla ilgilenen arazi sahiplerinin kedi öldürme yetkilerinin olmaması sorunlu bulunmakta, ayrıca bu yeni düzenlemeyle sahipli kedilerin de öldürülmelerinin yolu açılmaktadır. Aslında daha öncesinde kedi vergisi tartışılmış, ancak önerilen meblağın (1 mark) az bulunması, yüksek meblağların belirlenmesi halinde ise çiftçilerin karşılayamayacak olmaları,⁴ keza meblağı ödeyebilen kişilere ait kedilerin kuşları yakalama ayrıcalıklarına kavuşacak olmaları gibi saiklerle uygulanamaz bulunmuştur. Komisyonda yer alan Herr Gebhardt'a göre, çoğunluğu sahipsiz ve serbestçe dolaşan tahmini olarak en az 10 milyon kedi vardır ve bir kedi ancak evde kaldığı sürece faydalıdır. Zira dışarı çıkmaya başlayan kedi gün geçtikçe vahşileşecektir, ki sadece öldürme tutkusuyla kuşlara zarar veren vahşi bir kedinin hiçbir faydası olmayacaktır. Aynı dokümanda kedilerin toplatılması ve öldürülmesine karşı çıkışlar olduğuna da değinilmekte, fakat bu karşı çıkışlar kesin olarak bertaraf edilmektedir. Nitekim bu toplatılma ve öldürme faaliyeti aslında suç işlenmeden kesilen bir ceza gibi görülmüş bu sebeple en azından suçüstünde yakalanan kedilerle sınırlandırılması talep edilmiştir. Fakat komisyon tarafından çizilen tabloda kediler fırsat buldukları anda kuşları yok etmeye programlı canlılara dönüşüklerinden bu talepler oldukça naif bulunmuştur. Öte yandan, sahipli kedilerin serbest dolaşmaları da hastalık ve istenmeyen çiftleşme riskleri taşıdığından sakınılması gereken durumlar arasında sayılır, evcil bir kedi ırkının yaratılmasının ve doğru kedi yetiştiriciliğinin vahşi kedilerin ortadan kaldırılmasıyla mümkün olabileceği belirtilir (Wimmenauer ve Weber, 1911 GStA PK, I. HA Rep. 87 B Nr. 20037).

Bu komisyonda vurgulanan hususlar aslında bir süredir değişik mecra ve toplantılarda dile getirilen kedi istilasının (*katzentplage*) kesin çözümüne dair girişimlerdir. Her ne kadar eyalet ve polis mevzuatları avcılık düzenlemeleri yoluyla katkı sağlıyor görünse de evlere, bahçelere veya yerleşim alanlarına yakın bölgeler, yani avcılık düzenlemeleri dışında kalan alanlar söz konusu olduğunda bu düzenekler yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle meselenin imparatorluk yasaları çerçevesinde düzenlenmesi tavsiye edilmekte; Kuş Koruma Yasası ile ilişkilendirilebileceği vurgulanmaktadır. Aslında henüz 1888 gibi erken bir tarihte kuşların korunmasına yönelik imparatorluk hükümlerine örnek olarak köpek ve kedilerin tarlalarda dolaşmasının yasaklanmasından bahsedilmektedir. Keza 1908 yılında Kuş Koruma Yasası'nda yapılan değişikliklerle ilgili istişarelerde bu kuşların korunmasının imparatorluk yükümlülükleri arasında olmasına dair beyanlar da mevcuttur. 10 Ocak 1908'deki parlamentonun 76. oturumunda vekil Feldmann, kuş koruma literatürünün ve pratiklerinin yerleşmesinde oldukça etkili olan von Berlepsch'le hemfikir olduğunu ve kuş koruma misyonunu başarılı şekilde sürdürmenin tek şartının serbest dolaşan kedilere müsamaha göstermemekten geçtiğini belirtir. II. VST'nin

ardından yapılan önerilerin resmiyet kazanması için dönemin Şansölyesi ile Tarım ve Orman Bakanlığı'na birçok dilekçe gönderildiği dikkat çekmektedir.

İttifak ve İhtilaflar

1911 yılında yayımlanan polis yönetmeliğiyle beraber, tüm halka açık bahçelerde ve kent ormanlarında kedilerin dolaşımı yasaklanır. Yönetmeliğe uyulmasından ise kedinin sahibi, bakım veren veya gözetimini üstlenen sorumludur. Uyulmadığı takdirde (genel ceza hukuku uyarınca daha yüksek bir ceza söz konusu değilse) 9 marklık para cezası, karşılanamayacağı durumlarda buna denk gelen hapis cezası verilecektir. Yakalanan kediler ise 3 marklık yakalama ücreti ve günlük 25 feniklik yiyecek bedeli karşılığında üç gün içinde teslim alınabilir. Ancak bu sürenin aşılması durumunda sahibinin tazminat hakkı olmaksızın kediler öldürülebilir (GStA PK, I. HA Rep. 87 B Nr. 20037).

II. VST'nin ardından dikkat çekici işbirlikleri ve husumetler yeşermiştir. Öyle ki bugünden bakıldığında hiçbir şekilde uzlaşmaz gibi görünen hayvan koruma misyonu ile avcılık birlikte hareket eder haldedir. Yukarıda da belirtildiği gibi, sahihsiz kedilerin öldürülmesi belirli şartlarda avcılara zaten öncesinde hak olarak tanınmış, Kuş Koruma Derneği ise bu kapsamı dar bulduğu için mülk sahiplerine de öldürme hakkının tanınmasını talep etmiştir. Buna belirli koşullarda sahipli kedilerin de öldürülmesini ekleyerek bir nevi kedilerin kapalı ortamlar dışında yaşamalarının tümüyle önüne geçilmek istenmektedir.

Alman Av Koruma Derneği (*Deutscher Jagdschutz-Verein*) adına dönemin Şansölyesi Bethman-Hollweg'e bir dilekçe sunan Victor Herzog von Ratibor, II. VST'nin Kuşların Korunmasına İlişkin Kanun'un yeniden düzenlenmesi talebinin meşru olduğunu dile getirir. Zira kediler sadece kuşlar için değil, avcılık spektrumundaki diğer birçok tür için tehdit yaratmakta, bu sebeple kuşların ve avcılığın selameti için daha geniş bir yasal düzenleme gerekli görülmektedir. Ancak tüm sempati ve muhtelif başlıklardaki mutabakata rağmen, avcılar için bir endişe kaynağı kedileri öldürmede kimlerin yetkili olacağıdır. Dernek adına konuşan Ratibor Dükü'ne göre öldürme ve yakalama yetkisi her mülk sahibine verilmemeli, bunun için başka bir çözüm bulunmalıdır (1911, GStA PK, I. HA Rep. 87 B Nr. 20037).

Bu faaliyetlere başından beri karşı çıkmaya gayret eden bir hayvan koruma federasyonu özel ilgiyi hak eder. *Deutscher Bund für Katzenschutz (DBK/Alman Kedi Koruma Federasyonu)* II. VST ardından kaygılarını dile getirmek için bir araya toplanır ve kedilerin sürekli zulme uğramaları, çoğu zaman acı verici şekilde öldürülmeleri ve tüm bunlar karşısındaki çaresizliklerine karşı hayvanseverlere bir ittifak çağrısında bulunur: “*Bu ittifak, her hayvan severe şehirdeki ve kırsaldaki kedilerin acılarını hafifletmeye yönelik büyük çalışmaya katılma fırsatı sunacaktır*” (1911, GStA PK, I. HA Rep. 87 B Nr. 20037).

DBK'nın önemli direniş beyanları arasında yine Şansölye Bethmann-Hollweg'e gönderilen mektuplar vardır. II. VST'nin temel motivasyonu olan kuş koruma büyük bir içtenlikle

desteklense de bunun herhangi bir türün yok edilmesiyle yapılamayacağını dile getiren mektuplarda ilk olarak bahsedildiği gibi bir kedi istilâsının söz konusu olmadığı vurgulanır. Öte yandan, kediler kürkleri için öldürülmeleri, hastalıklarla boğuşmaları, avcılık düzenlemeleri, keza kuş koruma derneklerinin amansız savaşı veya acımasızca katlediliyor olmaları hasebiyle hâlihazırda oldukça müşkül haldedir. Oysa kuş sayılarında gerçekten bir düşüş yaşanıyorsa bunun arkasındaki daha önemli faktörlere bakılmalıdır. Kuşların kitlesel şekilde, moda için öldürülmeleri, şehirleşme sürecinde ağaçlık orman ve arazilerin gün geçtikçe azalması, sanayinin etrafa yaydığı koku ve gürültü, demiryolu ağlarının genişlemesi, modern aydınlatma kaynakları gibi unsurlar kuş sayısının azalmasında kedilerden çok daha büyük bir paya sahiptir. DBK ayrıca raporların abartılı ve çarpıtılmış oluşunu, sistematik kışkırtmadan beslenen hukuki belirsizlikleri de eleştirerek, öldürme eyleminin yaygınlaşma riskine vurgu yapar (1911). Bahsi geçen durum Kuş Koruma Derneği'nin kedi başına para ödülü vermesidir. Ödül verileceği doğrudan gazeteler aracılığıyla kamuya duyurulmaz; ancak dernek üyelerinden başlayarak kısa bir sürede geniş bir kitleye yayılır. Getirilen kediler ise bilimsel incelemeler için Doğa Tarihi Müzesine gönderilir. DBK'ya göre, "*Gençler de kedileri yok etmeleri için teşvik edilip eğitildiklerinden, giderek vahşileşmeleri, zulümden zevk almaları ve kalplerindeki tüm asil duyguları kaybetmeleri işten değildir. Hiçbir şey, daha sonra insanlara dönecek olan zallimlik ve vahşetten daha kolay yetiştirilemez*" (1911, GStA PK, I. HA Rep. 87 B Nr. 20037).

Burada örnek olarak küçük bir kesiti verilen karşı karşıya gelişe ülke genelinde birçok hayvan koruma derneği dâhil olur ve Schlenker'ya göre, bu tartışma bugüne dek devam eder (2022, s. 400).⁵ Bu çalışma için başvuru arşiv dokümanlarında tüm bu hararetli tartışmalar arasında bir şey yokluğu ile özellikle dikkat çeker. Bugünkü haliyle, yani belirli türlerin uzun bir dönem -belki hayatları boyunca- yaşayacakları mekânlar olarak tasarlanmış hayvan barınaklarına herhangi bir atf henüz yoktur. Aslında o dönemde bu amaca hizmet eden barınaklar söz konusu değildir, daha ziyade hayvan sever dernekleri tarafından zor durumdaki hayvanların bakımının geçici bir süre üstlenildiği, sahiplendirildiği veya öldürüldükleri mekânlar olarak karşımıza çıkar. Örneğin, 1898 yılında Lankwitz'te açılan hayvan barınağı daha çok veterinerlik hizmeti vermektedir (Kaminski, 2021, s. 5). İlgilenilen hayvanlar arasında çoğunlukla at, köpek gibi çalıştırılan veya tavuk, domuz gibi çiftlik hayvanları yer alır.

Barınakların prototipi gibi kurulan hayvan sığınma evlerinin (*Tierasyl*) görev kapsamı ise çok daha kısıtlıdır. Örneğin, 1900 yılında Baden-Württemberg'te tesis edilen (ve sonrasında barınağına evrilecek olan) hayvan sığınma evinin işlevi şöyle tanımlanır: "*Bir hayvan sığınma evi hasta hayvanlara bakılması ya da yaşlı hayvanlara sözde 'merhamet ekmeği' sunulması için açılmayacaktır. Asıl amacı, sabibi ortaya çıkana ya da hayvan dernek yararına değerlendirilene veyahut öldürülene kadar sahibsiz hayvanları kabul etmek olacaktır*" (Schlenker, 2022, s. 548-549). Almanya'nın geneline yayılmış, özel olarak emeklerinden faydalanan hayvanların zor durumlarının iyileştirilmesi veya görece sık rastlanan işkencelerin önüne geçmek için kurulmuş birçok hayvan koruma derneği hayvanların işkencesiz şekilde öldürülmelerine karşı

çıkamaz. Hatta “insani” şekilde öldürülmeleri barınakların öncelikli gider kalemleri arasında yer alır.⁶ Hayvan koruma misyonu ve faaliyetleri arasına öldürme eyleminin eklenmesi bugün de dile getirilebilen bir yaklaşım olsa da kapsamı itibarıyla şaşırtıcıdır.

Bir nüfus düzenlemesi olarak sunulan kedilerin öldürülmesi süreci bilimsel söylemin öldürme ile yakın ilişkisine de bir örnektir. Kuş Koruma Derneği’nin dilekçe ve mektuplarında sayılara sıklıkla vurgu yapılması, harekete geçirici söylemin değişim evresinde olduğunu da gösterir. Artık doğa yönetimsellik bağlamında bir değişime uğrar; icraatın doğrudan kalbinde yer almaya başlar (Foucault, 2015b, s. 17). Yönetim araç ve uygulamaları unsurların hassas bir şekilde hesaplanması ve değerlendirilmesi sayesinde “başarı” sunabilir. Meşruiyetin yerini alan bu yeni başarı kıstasının karşılanabilmesi için halledilmesi gereken hakikat sorunu ise bilimsel söylemden devşirilir. Aslında toplu kedi öldürme faaliyetleri sadece Almanya’da değil, Avrupa genelinde oldukça sık rastlanan eski, toplumsal etkinlikler arasında yer alır (Darnton, 2017). Fakat bu eski versiyonlarında gerekçelendirme çoğunlukla dini veya mitolojik nitelikler taşır. Zira Avrupa’da, Roma İmparatorluğu’ndan itibaren büyük bir dini popüleriteye sahip kediler, Katolik Kilise’nin geleneksel ve pagan inanışları itibarsızlaştırma gayretleriyle beraber gitgide şeytanlaştırılır. Rönesans döneminde kedilere haşere kontrolü için nispeten değer verilse de bu kötücül ilişkilendirme devam eder ve örneğin, şeytan kovma ritüellerinde kedilere işkenceler yapıldığı görülür (Torrey, 2022a, s. 29-41). 18. yüzyılda, belki de Aydınlanma’nın etkisiyle, bu inanış gücünü kaybetmeye başlar ve evcil hayvan bakımının yaygınlaşmasına paralel olarak kediler daha sık evde beslenir hale gelir. Fakat kedi beslemek bohemlikle ilişkilendirildiğinden ve evcil hayvan beslemenin getirdiği prestijden yoksun görüldüklerinden, keza yine bu dönemde Fransa’da Büyük Kedi Katliamı’nın yaşanmış olmasından (Darnton, 2017) sembolik olarak tam anlamıyla kabul gördükleri söylenemez (Torrey, 2022b, s. 43-69). Yeni yüzyılla beraber ise dönemin akılcılaştırma ve planlama eğilimiyle uyumlu şekilde dışlama faaliyetlerinin araçları, kapsamı ve maksadı değişir.

Rezil Kedilerin Yaşamı

Foucault *Rezil İnsan* seçkisinin aynı yüzyıl ve tek bir kaynaktan gelen belgelerden oluştuğunu söyledikten sonra, bunun bir ilk cilt olduğunu ve farklı dönem ve yerlere genişleyebileceğini vurgular (2021, s. 25). Aslında bu genişleme sadece zamansal ve mekânsal olmak zorunda da değildir; çünkü elimizdeki, başlangıçtaki tasarılar arasında olmasa da başka türlere doğru genişlemeye müsait bir metindir. Öncelikle, tıpkı *Rezil İnsanlar* gibi, kedilerin kaderi de bir başlangıcı, politik mekanizmalarda ve düzenlemelerde bir dönüşümü açığa serer. Keza talihsizlikleri onları neticesi her halükarda mağlubiyet olsa da iktidarla bir çarpışmaya sürükler ve bu çarpışma bir anlığına yaşamlarını arşivlerde görünür kılar. Yine *Rezil İnsanlar* için “*İşlemediği pek az suç kalmıştır ve işlemeyeceği suç yoktur*” denmesine benzer şekilde, hâkim argümantasyonda kedilerin tüm varoluşu da diğer türler için yarattıkları tehdide indirgenir. Gelecekte olması öngörülen suça bugün verilen cezanın sertliği ise tartışmasız şekilde orantısızdır.

Buradaki kediler bir tür popülasyonu olarak mevcutlar; yani tanıklığımız bireysel var oluşlarına değil, daha ziyade sadece bir türe mensup olmaktan müteşekkil bir kaderedir. İktidarla olan karşılaşmaları bu türün kaderini ölüm, kapatılma gibi çıkışı olmayan bir yola sürüklemiştir: “*Tüm söylemlerin altından geçip gitmeye ve asla anlatılmaksızın yok olmaya mahkûm bu yaşamlar yalnızca iktidarla olan o anlık temas noktalarında, kısa, keskin ve çoğu zaman enigmatik izler bırakabilmiştir*” (Foucault, 2021, s. 21).

Burada yer verilen arşiv belgelerinde; dilekçelerde, mevzuat ve düzenleme önerilerinde dilin üslup açısından yüksek ölçüde nötr olduğu dikkat çekerken, bilimsel temellendirmeler için sayısallaştırılmış kaygılara, hatta (üniversite profesörlerinden düklere dek) önemli toplumsal figürlerin görüşlerine rastlanmaktadır. Bu biçimsel özellikler Foucault’nun *Rezil İnsanları*’nı şikâyet eden metinlerin edebi ihtişamıyla karşılaştırılmaz. Hatta tam aksine Foucault’nun söylediği gibi, bilimsel dilin yavanlığı yukarıda başvuru şikâyet dilekçelerine ve taleplere çoktan sinmiştir (2021, s. 35). Ancak yine de *yoğunluklarını* muhafaza etmeye devam ederler.

Bu yoğunluk, akıbetin şiddetindedir. Bir koruma diskurunun toplu öldürme faaliyetine evrilmesi biyo- ve nekropolitik tertibatların ortak işleyişlerini de açığa serer. “*Modern insan ile doğa bilimleri ve bu bilimlerden ortaya çıkan politik eylem ile amaçlarını belirleyen normatif kavramların bir araya gelişinin*” sembolü olan (Lemke, 2017, s. 54) biyopolitika ölüm üzerindeki eski usul haktan vazgeçiş ve yaşamın yönetilmesi, korunması anlamına gelir. Bu yeni tertibatın araçları güvenlik teknolojilerinin seferberliğinde düzenleme ve denetimdir; bu haliyle istatistiki veriler, biyolojik süreçler vb. yeni diziler halinde birbiri ardına sıralanır. Doğaya ve doğala dair bilgi normatif bir veçhe edinir ve artık soru, normalin ne olabileceğidir. Fakat yaşamın bu denli öne çıkarılması elbette ölümü de içererek mümkün olabilecektir. Yani “[...] *egemen ölüm hakkı unutulup gitmemiş, ancak hayatı sürdürmek, geliştirmek ve idare etmek isteyen bir iktidar tabiiyetine girmiştir. Sonuç olarak ölüm üzerinde iktidar, hayatın çıkarılma hizmet ettiği varsayımından ötürü var olan bütün sınırlardan azadedir*” (Lemke, 2017, s. 60).

Kedilerin çarpıştığı iktidar araçlarından biri, tam da bu şekilde başka bir türün yaşatılması misyonudur. Bunu ise kedileri “istilâci tür” olarak etiketleyerek yapar ve bir istilâdan bahsedebilmek için gerekli olan topografik yaklaşımı işe koşar. Henüz kavramın modern bilimsel anlamı ve kullanımıyla istilâci den(e)mez ama kavramsallaştırmanın ilk örneklerinden biri sayılabilir. Çünkü kediler “*Alman topraklarındaki yabancılardır... doğudan göç eden düşmanlar[dır]*” (Schwalbe, 1914?, akt. Zelinger, 2017, s. 35). Hangi zaman aralığında, nerelerde, ne koşullarda yaşayabileceklerine dair can alıcı soru ise iktidarın denetimine tâbidir. Ancak yaşatma ve öldürme dengesiz bir ilişki içindedir; “*aralarında gerçek bir simetri yoktur*” (Foucault, 2011, s. 246). Bu iktidar tek başına eski kadim versiyonunda olduğu gibi öldürme yetkisini tek elde toplayan bir tertibat olarak değil, ölüme açık kılarak işler.

Achille Mbembe, biyopolitikanın yaşamın ölüme açık kılınması süreçlerini katmanlaştırdığı *Nekro-Siyaset*’te akıl ve özgürlük arasındaki çakışmaya değinir (2014). Bu çakışma yaşamın araçsallaştırılmasına varırken, öznenin hakikatini üst düzey bir soyutluğa ve kısmiliğe sürükler. Bu sebeple, yaşam ve ölüm gibi soyutluk düzeyleri daha az olan kategorilere bakmak

politik uzamın kartografisini kavramayı kolaylaştırabilir. Aslında akıl ve türevleri, temsil ettiği değerler ile normatif belirleyiciliklerini korumaya devam eder; söz konusu olan yaşamsal izdüşümlerinin peşine düşmektir. Bataille’ı takiben, ölüm mutlak harcama, bir lüks olarak anti-ekonomiye eklenir, egemenlik de bu örüntünün adeta muhasebecisidir (Mbembe, 2014). En dikkat çeken dokunuş, ölümün sanki ölüm değilmiş gibi sunulabilmesi, “normal” yaşamın sürekliliği için ödenmesi gereken ufak bir meblağa dönüştürülmesidir. Bunun bir örneği olarak sunulan ırkçılık, hayvanlar söz konusu olduğunda türçülük olarak tercüme edilebilir. Foucault’ya göre biyolojik bütünlük içinde nüfusu alt gruplara ayırarak işleyen ırkçılık nüfus yığınını kontrol için bir imkân sunarken, ölümü biyoiktidara teslim eder (2011, s. 261). Bu sayede tek başına, somut, bireysel ve şiddetli bir deneyim olan ölümü bir türe yayar, bir anlamda soyutlaştırır. Mbembe’nin tabiriyle, Sanayi Devrimi ertesinde geliştirilen öldürme mekanizmaları ve ölümün serileştirilmesi ile karşı karşıyayızdır (2014). Tıpkı ırkçılık gibi türçülük de canlı bir çokluğun öldürülmesinin meşruiyet zeminini ve araçlarını düzenler. Artık yaşam kimi zaman doğrudan öldürme, kimi zaman ölüme bırakma veya hayati tehlikeyi artırma dolayısıyla ölümün sessizleştirilmesiyle devam eder.

20. yüzyılın başından aktarılan kedilerin öldürülmeleri süreci aynı mekanizmaların farklı bir toplumsal katmanından örnektir. Ölümleri başka bir türün yaşamı için meşru ve gerekli kılınır, hayati dengenin devamı için verilmesi gereken kurbanlara dönüşürler. Yeni yönetimin öne çıkardığı *çıkartma ilkesi* (Foucault, 2015a, s. 40-41) meşruiyete zemin oluşturur. Dönemin aktif ve önemli hayvan koruma derneklerinden biri olan WüFTV’nin öne çıkan faaliyetleri arasında işkence gören hayvanların acılarına son vermek ve yaşamlarını sonlandırmak yer alır (Schlenker, 2022). Bu süreç oldukça rasyonel ve türe özgü şekilde tasarlanır. Örneğin, zehirlemek büyük hayvanlarda hızlı bir çözüm olmadığı için ateşli silahlar tercih edilir. Kediler ve küçük köpekleri öldürmek için ise karbondioksit aparatları kullanılır (Schlenker, 2022, s. 545). Kısacası, dönemin hayvan koruma derneklerinin ihtiyatla vurguladıkları “insani” öldürme mekanizmaları Mbembe’nin bahsettiği öldürme teknolojilerinin gittikçe araçsallaşan rasyonelitesiyle ölümlerin yönetilmesidir ve gaz odaları gibi benzer teknikler yeri geldiğinde insandılaştırılmış insanlar için de kullanılacaktır.

Ölümden Tecrite

Türkiye’de sokak hayvanlarının akıbetine ilişkin son dönemde sıklıkla harlanan tartışmalarda tekrarlanan bir örüntü, Avrupa şehirlerinin örnek olarak sunulmasıdır. Evcil hayvanların (çoğunlukla kedi ve köpekler) yerinin şehir sokakları olamayacağı ve modern Avrupa şehirlerinin bu sorunu çoktan çözdüğü savunulurken, hayvanların “uyutulması” ya da en iyi ihtimalle barınaklarda toplanması tavsiye edilmektedir.⁷ Avrupa’da hayvanların toplumdaki yalıtılması, keza sokakların hayvansızlaştırılması sürecini anlamaya yönelik bir girişim olan bu araştırmada, barınakların ilk örneklerinin düzenli kapatılma mekânları olmadıkları dikkat çeker, ancak bugün artık birçok ülkede sahiplendirilene dek bakım verilen tesisler olarak işlev görürler.⁸ Al-

manya’da barınakların “hayvan refahının kalbi” olarak tanıtılması, Türkiye’deki barınaklarla kıyaslandığında anlaşılabilir bir durumdur, zira bu tesisler Türkiye’dekilerden tartışmasız şekilde çok daha incelikli ve hassas bir şekilde yönetilmektedir.⁹ Ancak barınaklardaki yaşamlar görünür sağlık koşullarına indirildiği ve ilişkisellik çoğu zaman arka planda bırakıldığı için hayvanların öznel dünyalarının ne ölçüde dikkate alındığı hâlâ tartışmalıdır.

Hastalık veya saldırganlık durumları haricinde hayvanların öldürülmesini yasaklayan standartlar ise 1970’lerden bu yana Almanca konuşulan ülkelerde yasal düzenlemeler arasında yer almaktadır (Binder, 2018, s. 120). Doğanın ve unsurlarının yönetimi sadece insana geri dönecek etkileri yüzünden değil, “*insan nüfusu tarafından yaratılan bir yer olması özelliğiyle*” (Foucault, 2011, s. 250) bir sorun olarak belirir. Evcilleştirilmiş hayvanlar artık insana temas ederek insanın normlarına, dönüştürücü gücüne maruz kalmış gibidir. Bu temas adeta onların eşikteki canlılar haline gelmelerine sebebiyet verir, ne tam olarak faillikleri tanınır, ne de iktidara maruz kalmayacak ölçüde görünmez haldedirler. Özellikle, evcilleştirilmiş hayvanların yönetiminde normatif değerlerin bu denli baskın olması, onların özgün yaşam, ilişki ve niteliklerini göz ardı ederken, kurulan ilişkinin tahribatını sessizce artırmaktadır.

Öte yandan modern şehirlerin insana özgü yerleşim birimleri olarak kodifikasyonu makul insan tanımına yaslanır. Bu önvarsayım, tektipleşmiş bir toplumsallaşmayı nüfusun geneline yayarken ekonomik ve siyasi kolaylık da sağlar. Foucault’nun “Büyük Kapatılma” tezinde öne sürdüğü haliyle tecrit mekânlarının tesis edilme sürecinde benzer bir nedensellik ve pratiklik dizisi kurulur: Kriz dönemlerinde kontrol, ertesinde ise denetlenebilir bir işgücü. Ferda Keskin, Foucault’nun kendi çalışmalarına dair değerlendirmesinde özneleştirme süreçleri analizlerine vurgu yaparak bir ayrıma dikkat çeker (2015 s. 12). Okuduğunuz bu metnin eklendiği ayırıcı pratik ise nesneleştirme kipi; emek üreten özne ve biyolojik bir varlık olarak yaşam formudur. Tarihin bu yeni evresinde özneye dönüşme süreci varoluş koşul ve pratikleri bilgi üzerinden çerçeveselenen hakikat oyunlarına tabiyeti içerir; ihtiyaç duyulan söylemsel sınırlarsa psikiyatri, kriminoloji gibi yeni bilimsel sahalarda, bu sahaların akıl hastanesi, hapisane gibi tecrit kurumlarında belirlenir (Keskin, 2015, s. 15).

Hayvan barınakları da denetim ve ayırıcı pratikler olarak bu tecrit mekânları arasında değerlendirilmeye uygundur. Yukarıdaki özneleştirme süreci ile birebir örtüşme söz konusu değilse de her hayvanın barınaklarda toplanmadığını hatırlamak, kendine özgü bir özneleştirme faaliyeti olarak yorumlanabilir. Barınakların çoğunluğu genellikle kedi ve köpek gibi hayvanları barındırırken, bazı durumlarda piton, kuyruksuz maymun gibi sıra dışı türlere de rastlamak olasıdır. Bu ikinci tür grubundan hayvanlar bir şekilde insan toplumsallığına maruz bırakılmış olmalıdır. Örneğin, piton evde bakılmak üzere edinilmiş, kuyruksuz maymun uzun bir dönem laboratuvar hayvanı olarak kullanılmış olabilir. Başka bir ifade ile kendi yaşam ortamlarından koparılıp barınaklara yerleştirilmezler, bir şekilde insan nüfusu tarafından mühürlenmiş olmalıdırlar.

Tüm tecrit mekânlarının ahlaki-pratik işlevleri birebir aynı değildir. Örneğin, hapisaneler suç sorunsallaştırarak öznel deneyimi ve normatif koşulları çerçevelemeye hizmet

ederken, akıl hastaneleri toplumun onaylanabilir olanla refleksif ilişkisinde daha belirgindir (Foucault, 2013, s. 83). Açıkça görüldüğü üzere, barınaklar doğrudan ilk kategoriye girmiyor; bir hayvanın barınak korkusu olsa bile davranışları ile kapatılması arasında, büyük ölçekte bir nedensellik ilişkisi kurabileceğini söyleyecek verilere sahip değiliz. Ancak toplatılma talebinde hayvanların “suç şebekesi” hatta “hayvan terörü” tâbirinin çağrıştırdığı gibi “terörist” olarak kategorize edilmeleri dikkat çekicidir. Keza barınakların ilk örneklerinde hayvanların kısa süreli olarak tutulması, sonrasında ya sahiplendirilmesi ya da öldürülmesi, ortaçağ hücre ve hapishanelerinde kişinin kaderine karar verilmesine, ya serbest bırakılması ya da infaz edilmesine benzerdir (Foucault 2013, s. 105). Tıpkı uzun süreli ve kitlesel kapatma kurumları olarak tesis edilen modern hapishaneler gibi, modern barınaklar da bir yaşamın tamamını kapsayabilir hale gelmiştir. Aynı paydada daha iyi niyetli bir gerekçe olarak sunulan mağduriyetin önüne geçme arzusu ise Klasik dönemde delilerin kapatılması sürecindeki yardım vurgusuyla paralel okunabilir. Bunun yanı sıra, hayvanların barınaklardan sahiplendirilme şartıyla çıkarılmaları, akıllara delilerin aile gözetiminde serbest bırakılmasını getirmektedir. Bu yönüyle barınaklar, bu iki farklı tecridin kesişim yüzeyi olarak okunabilir.

Sonuç Yerine

274

Lemke’ye göre, biyopolitikaya dair analizler iktidar ilişkileri, bilgi pratikleri ve özneleştirme kiplerini içermelidir (2017, s. 155). Söz konusu pratiklerin isnat ettiği hakikat düzeni iktidar süreçlerinin harekete geçirilmesini, prosedürlerin uygulanmasını, eşitsizlik ve asimetriğin üretimi ve dağıtımını bilgi biçimleriyle etkileşim içinde yerine getirir. Bu süreç değişmez yasalar olarak sunulan fenomenlerin olumsal karakterini açığa sererken politik karar alma ve uygulama süreçlerinin doğa ve kültür gibi kategorik ayrımların ötesinde işlediğini ortaya koyar. Böylece, doğa tarihi alanına terk edilerek insanlık tarihinden dışlanan türlerin bir süreklilik içinde ele alınması mümkün hale gelir.

Öte yandan Foucault, irtifa kazanan iktidar konfigürasyonunun ırkçı-biyolojik söylem ile işletildiğini dile getirir. Irk, biyolojik bir bütünlük varsayımını mümkün kılarken, iktidarın sorumluluğundaki bu bütünde bir çatlak yaratmaya yarar (2011, s. 260.) Bu ayrıştırmayı biyolojik-tıbbi söylemin tarafsızlık kisvesiyle yapsa da varılan duraklar hiyerarşik düzenlemeleri destekleme amacıyla işe koşulur. Foucault’ya göre, ırkçılığın ikinci işlevi ve ona ait olmasa da pekiştirdiği pratik “ötekinin ölümünün” yaşamda içerilmesidir; başka bir ifadeyle yaşa(t)mak için öldürmek gerekir ve biyoiktidarda öldürmek ancak ırkçılık dolayısıyla mümkün haldedir (Foucault, 2011, s. 261-2). Foucault doğrudan insan olmayan varlıklardan bahsetmese, keza bu yüzden eleştirilere maruz kalsa (Mackintosh, 2017) veya Nicole Shukin’in (2009) ileri sürdüğü gibi *türler* konusunda kendi iç sınırına çarpsa da bu önermenin kapsamı genişletilmeye müsaittir ve böyle bir hamle ile ırklar yerine türlerden bahsetmeye başlayabiliriz. Belirli türle-

rin yaşaması için aşığı veya değersiz addedilen türlerin, keza türünün kötü örneği bireylerin öldürülmesi biyolojik tınıyla gerekçelendirilirken politik mekanizmanın hakikat inşası zemin görevi görür. Bu metinde başvuru belgelerinde karşımıza çıkan kuş türünün yaşaması için kedi türünün öldürülmesi çağrısı da benzer bir süreçtir. Kedilerin kuş popülasyonu için başlıca tehlike olarak betimlenişi hakikat rejiminin dönüştürücü gücüne, daha önceden görünmeyen görünmesine veya sembolik ağı yeni bir biçimde yerleştirilmesine olanak tanır. Bilginin –dönemin eğilimi ile paralel olarak sayısallaştırmanın- meşruiyeti yerinden eden “başarı”lı yönetim arayışına katkısı nüfus üzerinden işleyen bu yeni iktidar kipine ihtiyaç duyduğu teknik verileri sunmasıdır. Bu katkı eşzamanlı olarak türün normatif bedensel ve genetik düzenlenişiyle işbirliği içindedir. Arşiv belgelerinde karşımıza çıkan “[...] *evcil bir kedi ırkının yaratılmasının ve doğru kedi yetiştiriciliğinin vahşi kedilerin ortadan kaldırılmasıyla mümkün olabileceği*” vurgusu tam da anatomo-politik yüzü ortaya çıkarır; insan ve insan-olmayan tüm bedenlerin karşılaşmalar dolayısıyla anlam kazandığının örneğidir (Hansen, 2017).

Mackintosh, insan-hayvan ilişkilerinde hüküm süren iktidar biçimlerinin Foucault’nun çerçevesini sunduğu tarihsel izlek ile ne ölçüde örtüştüğüne dair derinlikli bir analizin eksikliğine değinir ve insan-hayvan ilişkilerinde aynı dönemlerde benzer dönüşümlerin mevcudiyetini sorgular (2017, s. 162). Ona göre, acımasız hayvan sporları, halka açık infaz süreçleri gibi pratikler egemen iktidarın törensel ifadesi olarak değerlendirilebilir. Zira sadece egemenliğin dış vurumu bağlamında değil, ortadan kaldırılmaları sürecinin de, tıpkı idam karşıtı kampanyalar gibi yürütülmesi benzerlik taşır (Mackintosh, 2017, s. 163). Ayrıca “insani” öldürme tekniklerinin yaygınlaşması ve önceliklendirilmesi ve benzer tekniklerin sonra insanlar üzerinde de kullanılması, hayvanları bu tarihsel geçişin yalnızca parçası değil, doğrudan aracı olarak ele almaya imkân verir (Mackintosh, 2017, s. 182).

Yerleşik barmaklarla birlikte, öldürmenin tecritle ikamesinin, yani ölümü mümkün olduğunca insan toplumsallığının dışında tutma girişimiyle bağlantılı oluşunun üzerinde düşünmeye değer. Bu, ölümün tümüyle tasfiye edildiği anlamına gelmez; belirli kombinasyonlarda öldürme hakkı biyopolitik yönetsellik uyarınca belirli otoritelere ayrılmıştır. Ancak değişen, öldürmenin keyfililiğinin yerini bilimsel gerekçelere ve hesaplamalara bırakmış olması; meşruiyet zeminini gerektirmesidir.

Sonuç olarak şehirlerin hayvansızlaştırılması (insan-hayvan ilişkisinin belirli form ve mekânlarda sınırlandırılması) talebi hem tarihselliği ve gerekçelendirilmesi, hem de neticeleri itibarıyla çok katmanlı bir ağı parçasıdır. Sadece insanın hayvanlarla kurduğu ilişkileri anlamak için değil, insan toplumsallığının, güç ilişkilerinin, aparatlarının sürekliliğini de açığa serer. Hayvanlardan nesnelere, delilere, suçlular gibi metonomik ve metaforik olarak bahsetmenin sorunsallaştırıldığı son zamanlarda, geçmişin pratiklerinin gömülü olduğu ağları ortaya çıkarmak ise hem epistemolojik hem de etik açıdan elzemdir.

- 1 Burada homojenmiş gibi ifade edilen Almanya'nın 1871'de Prusya düzenlemeleriyle başlayan Alman İmparatorluğu, Weimar Cumhuriyeti, III. Reich gibi heterojen dönemlerden müteşekkil modern Almanya olduğunu vurgulamak önemlidir. Ancak arşiv dokümanlarının tarih aralığı öncelikle 1871-1918 yılları arasındaki Alman İmparatorluğu dönemidir. Metin boyunca gerekli görüldüğü yerlerde bu farklılıkların altı çizilecektir.
- 2 <https://www.tierschutzbund.de/tiere-themen/tierheime-helfen/tierheime>
- 3 Profesyonel bir avcıya kendi bölgesinde avlanılan tüm av ve yırtıcı hayvanlar için ödenen ücret.
- 4 Vergilendirme köpeklerde hâlihazırda yürürlüğe girer. Fakat meblağların yüksek kalması dolayısıyla köpeklere zararı dokunan bir düzenleme olur.
- 5 Bir örneği geçtiğimiz yıllarda nesli tükenme riski taşıyan tepeli toygar kuşlarını korumak için Baden-Württemberg'in Walldorf kasabasında kedilerin birkaç ay boyunca dışarı çıkmasının yasaklanmasında görülebilir (Lamb, 2022).
- 6 "İnsani" öldürme vurgusu sadece Almanya'ya özgü toplumsal bir fenomen değildir. Örneğin 1912 yılında kurulan İstanbul Himâye-i Hayvânât Cemiyeti'nin temel sorumlulukları arasında acı çeken hayvanların acılarına engel olmak, gerektiği takdirde öldürmek yer almaktadır (Melikoğlu, 2009). Paralel dönemlerdeki örnekler için ayrıca bkz. (Yıldırım, 2021)
- 7 Bu çalışmanın son okumalarının yapıldığı günlerde insan hayatı için tehlike yarattıkları gerekçesiyle, aynı tartışmalar bu kez meclise sunulması planlanan yeni yasa önerisi olarak karşımıza çıkmıştır. Söz konusu yeni tasarıya karşı çıkışlar ve nöbetlerin yanı sıra, desteklerin de olduğunu üzücü şekilde görmekteyiz. Yaşamların tamamen gözden çıkarılmasının vahşeti hafife alınıyor, başka türlerle dostluk kurmak mümkün olmazsa DBK'nın uyarılarını bir kez daha hatırlamak iyi olabilir. "Hiçbir şey, *daha sonra insanlara dönecek olan zalimlik ve vahşetten daha kolay yetiştirilemez*". Tarihin de gösterdiği üzere insanın hayvana şiddeti ile insana şiddeti arasında süreklilik vardır.
- 8 Almanya'daki barınaklarda ötenazi uygulanması artık yasaktır. Fakat birçok ülkede belirli bir sürenin ardından sahiplenilmediği durumlarda hayvanların öldürülmesi hâlâ devam eden bir pratiktir. Burada yeri gelmişken hayvanlara uygulanan ötenazi prosedürünün adlandırmasına değinmek önem taşır. Tıpkı "uyutulma" ifadesi gibi uygulanan işlemi perdeleme imkânı verirken, ötenazi adlandırması ayrıca teknik bir vurgu ekler.
- 9 Örneğin Avrupa'nın en büyük hayvan barınağı olan Berlin Barınağı'nda yaklaşık 1300 hayvan bulunmaktadır ve ziyaretler önceden belirlenen günler dışında herkese açıktır. Hijyenik, ferah (bireysel) yaşam alanı imkânı, hayvan sayısının görece az olmasıyla açıklanabilir de çalışanların hayvanlara karşı nazik tutumlarını ve hayvanların onlarla ilişkisinin "korku" temelli olmadığını görmek benim açımdan dikkat çekiciydi. Mesela kedilerin oyuncaklarla dolu kendilerine ait odaları vardı ve bu odalar yine onlara ayrılan havadar küçük başka alanlara çıkmalarına izin verecek şekilde tasarlanmıştı. Ziyaretim esnasında çalışanların kedilerle (odalarında) oynamalarına, keza köpekler ve bir dönem laboratuvarlarda kullanılan sonrasında barınağa bırakılan makaklarla çalışanların ilişkilerinin uyumuna şahit olmak, Türkiye'deki barınakları düşününce çarpıcıydı. Yine de, barınaklarda tutulan hayvanların kendi rızaları ile orada olmadıklarını, serbest dolaşım haklarının bulunmayışı, kendi türsel ve öznel dünyalarının mümkün mertebe insana göre hayata getirilmeye çalışıldığı unutulmamalıdır.

Kaynakça

- Binder, R. (2018). Euthanasie von heimtieren: Das tierschutzrecht zwischen lebensschutz und leidverkürzung. *Wiener Tierärztliche Monatsschrift*, 105, 119-128.
- Caterina Mülhausen ve Deutscher Tierschutzbund E.V. (2023). *Der grosse Katzenschutzreport: Das versteckte Leid der Katzen und unsere Verantwortung*. Deutscher Tierschutzbund E.V. <https://www.jetzt-katzen-helfen.de/report>
- Chrulew, M. (2017). Animals as biopolitical subjects. M. Chrulew ve Wadiwel (Ed.), *Foucault and Animals* içinde (C. 18, s. 222-238). Brill.
- Darnton, R. (2017). *Büyük Kedi Katliamı Aydınlanma Fransa'sında Düşünceler, İnanışlar* (M. Yılmaz, Çev.). Koç Üniversitesi Yayınları.
- Deutscher Bund für Katzenschutz. (1911). Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz: GStA, I. HA Rep. 87 B Nr. 20037.

- Deutscher Tierschutzbund E.V. (2021). *Position zum Umgang mit frei lebenden Katzen*. Deutscher Tierschutzbund E.V.
- Foucault, M. (2011). *Toplumun Savunmak Gerekir* (Ş. Aktaş, Çev.). Yapı Kredi.
- Foucault, M. (2013). *Akil Hastalığı ve Psikoloji* (E. Bayoğlu, Çev.). Ayrıntı.
- Foucault, M. (2015a). *Biyopolitikanın Doğuşu* (A. Tayla, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Foucault, M. (2015b). Büyük Kapatılma. I. Ergüden ve F. Keskin (Çev.), *Seçme Yazılar 3: Büyük Kapatılma* içinde. Ayrıntı.
- Foucault, M. (2016). *Madness & Civilization*. Routledge.
- Foucault, M. (2021). *Rezil İnsanların Yaşamı* (E. Koyuncu, Çev.). Norgunk.
- Haenel, K. (1927). Der Staat als Vogelschützer. *Bulletin de la Ligue Luxembourgeoise pour la Protection des Oiseaux*, 7, 155-157. Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz: GStA I. HA Rep. 87 B Nr. 20026.
- Hansen, N. C. (2017). Dressage: Training the Equine Body. M. Chrulw ve Wadiwel (Ed.), *Foucault and Animals* içinde (C. 18, s. 132-160). Brill.
- Herzog von Ratibor, V. (1911). *Allgemeiner Deutscher Jagdschutz-Verein*. Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz: GStA, I. HA Rep. 87 B Nr. 20037.
- Holmes, N. D., Spatz, D. R., Opper, S., Tershy, B., Croll, D. A., Keitt, B., Genovesi, P., Burfield, I. J., Will, D. J., Bond, A. L., Wegmann, A., Aguirre-Muñoz, A., Raine, A. F., Knapp, C. R., Hung, C.-H., Wingate, D., Hagen, E., Méndez-Sánchez, F., Rocamora, G., ... Butchart, S. H. M. (2019). Globally important islands where eradicating invasive mammals will benefit highly threatened vertebrates. *PLOS ONE*, 14(3), e0212128. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0212128>
- Jagdordnung, Nr. 10833 Preussische Gesetzsammlung. 1907.
- Johnston, J. (2019). Incongruous killing: Cats, nonhuman resistance, and precarious life beyond biopolitical techniques of making-live. *Contemporary Social Science*, 16(1), 71-83. <https://doi.org/10.1080/21582041.2019.1667523>
- Kaminski, B. (2021). 180 Jahre Tierschutzverein für Berlin. *Tierfreund*, 1.
- Keskin, F. (2015). Sunuş: Büyük kapatılma. I. Ergüden (Çev.), M. Foucault (Yaz.) *Seçme Yazılar 3: Büyük Kapatılma* içinde (s. 11-19). Ayrıntı.
- Koyuncu, E. (2021). Sunuş. E. Koyuncu (Çev.), M. Foucault (Yazar) *Rezil İnsanların Yaşamı* içinde (s. 7-11). Norgunk.
- Lamb, L. (2022, Mayıs 23). *Hausarrest für Katzen: Ausgehverbot für den Vogelschutz*. National Geographic. <https://www.nationalgeographic.de/tiere/2022/05/hausarrest-fuer-katzen-ausgehverbot-fuer-den-vogelschutz>
- Lemke, T. (2017). *Biyopolitika* (U. Özmakas, Çev.). İletişim.
- Mackintosh, A. (2017). Foucault's menagerie: Cock fighting, bear baiting, and the genealogy of human-animal power. M. Chrulw ve Wadiwel (Ed.), *Foucault and Animals* içinde (C. 18, s. 161-189). Brill.
- Mbembe, A. (2014). Nekro-Siyaset (A. Aydın, Çev.). *Ayrıntı Dergi*. <https://ayrintidergi.com.tr/nekro-siyaset/>
- McFarlane, C. (2017). Apum ordines: Of bees and government. M. Chrulw ve D. J. Wadiwel (Ed.), *Foucault and Animals* içinde (C. 18, s. 263-285). Brill.

- Melikoğlu, B. (2009). Türkiye’de kurulan ilk hayvanları koruma derneğinin tarihsel gelişimi. *Veteriner Hekimler Derneği Dergisi*, 80(1), 37-44.
- Nijhuis, M. (2023). *Türleri Kurtarmak: Soyların Tükendiği Bir Çağda Yaşam Savaşı* (E. C. Petek, Çev.). Nova Kitap.
- Özdoğan, K., ve Bilgin, A. (2021). Güvenlik mekanizması olarak köpek nüfus yönetimi ve sokak köpekleri. K. Özdoğan, F. Tatari, ve A. Bilgin (Ed.), *İnsan, Hayvan ve Ötesi: Türkiye’de Hayvan Çalışmaları* içinde (s. 69-91). Kolektif.
- Palmer, C. (2017). “Taming the wild profusion of existing things”? A study of Foucault, power, and human/animal relationships. M. Chrulw ve D. J. Wadiwel (Ed.), *Foucault and Animals* içinde (s. 107-131). Brill.
- Polizeiverordnung*. (1911). Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz: GStA, I. HA Rep. 87 B Nr. 20037.
- Pugliese, J. (2017). Terminal truths: Foucault’s animals and the mask of the beast. M. Chrulw ve D. J. Wadiwel (Ed.), *Foucault and Animals* içinde (1-18, s. 19-36). Brill.
- Radkau, J. (2017). *Doğa ve İktidar* (Nafiz Güder, Çev.). Türkiye İş Bankası.
- Schlenker, W. (2022). *Tierschutz und Tierrechte im Königreich Württemberg*. Springer Verlag. <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-658-35353-7>
- Schmoll, F. (2005). *Indication and Identification: On the history of Bird Protection in Germany, 1800-1918*. 161-182.
- Shukin, N. (2009). *Animal Capital: Renderin Life in Biopolitical Times*. University of Minnesota.
- Torrey, E. F. (2022a). The rise of cats and madness: I. The Renaissance. E. F. Torrey (Ed.), *Parasites, Pussycats and Psychosis: The Unknown Dangers of Human Toxoplasmosis* içinde (s. 29-41). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-86811-6_3
- Torrey, E. F. (2022b). The rise of cats and madness: II. The seventeenth and eighteenth centuries. E. F. Torrey (Ed.), *Parasites, Pussycats and Psychosis: The Unknown Dangers of Human Toxoplasmosis* içinde (s. 43-69). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-86811-6_4
- Wimmenauer, K. ve Weber, H. (1911). Der zweite deutsche Vogelschutztag in Stuttgart und seine Beschlüsse zur Katzenfrage. *Allgemein Forst- und Jagdzeitung*. Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz: GStA, I. HA Rep. 87 B Nr. 20037.
- Yıldırım, M. (2021). *Between Care and Violence: Street Dogs of Istanbul*. The New School for Social Research of The New School [Doktora Tezi].
- Zelinger, A. (2017). Caring, hating, and domesticating: Bird protection and cats in Imperial Germany. *Environment & Society Portal*, 33-40.